

Remissyttrande: Betänkande (SOU 2009:16) Grundanalys, Förnyelseprogram och Kulturpolitikens arkitektur

Landsarkivets i Göteborg yttrande:

Allmän kommentar:

Grundanalysen är i många stycken en mycket intressant, spännande och tankeväckande läsning. Särskilt kan man dock notera att arkivväsendet lämnades utanför 1974 års kulturpolitik. Över huvud taget har arkivväsendet i den allmänna kulturpolitiska diskussionen varit påfallande marginaliserat och anonymt. Det omfattades heller inte av direktiven till denna utredning. Arkiven är en del av det gemensamma kulturarvet, vilket framgår av arkivlagen men inte i föreliggande utredning. Utredningen upplevs som ofullständig när grundanalysen inte omfattar arkiven i samma utsträckning som övriga kulturinstitutioner men ändå inbegripes i kulturpolitikens arkitektur. Kulturarvsbegreppet i utredningen är för övrigt otydligt definierat.

Del 2. Förnyelseprogram

8. Mål för kulturpolitiken

Landsarkivet tillstyrker i stort de grundläggande målen, men saknar ett kvalitetskrav. Kvalitet måste beaktas inte minst när resultat ska utvärderas och redovisas statistiskt. Kulturarvsbegreppet är för snävt. Det bör givetvis omfatta arkiven, vilket redan påpekats.

9. Kulturpolitik, civilsamhälle och folkbildning

Landsarkivet tillstyrker detta samarbete, som på många håll redan existerar, ofta inom ett vitalt, utvidgat ABM-samarbete som t ex inom Västra Götalandsregionen. Det kan vidare konstateras att landsarkiven redan har startat ett flerårigt landsomfattande projekt i syfte att stärka samarbetet med civilsamhället och folkbildningen. (det sk LUST-projektet). Inom detta projekt sätts brukarna av kulturarvet i centrum.

10. Kulturpolitiken som aspektpolitik – samspelet med andra samhällsområden

Landsarkivet tillstyrker de övergripande förslagen. Arkivvetenskapen saknas, när utredarna skriver att det behövs nya broar mellan institutionerna i gränslandet mellan kulturområdet och de relevanta forskningsdisciplinerna.

Ett problem beträffande kulturföretagande och entreprenörskap är att staten i utredningen Styra och ställa (SOU 2008:118) inte bör konkurrera med näringslivet. Idag utgör sådan verksamhet ca en femtedel av landsarkivets intäkter. Inom arkivvärlden har arkivmyndig-

heterna specialkompetens inom sitt område, vilket garanterar kvalitet för det övergripande ansvar som staten förväntas ha över den skriftliga dokumentationens bevarande.

11. EU-samarbete och internationella frågor

Förslagen tillstyrks.

12. Ökat samspel mellan stat, landsting och kommun – portföljmodellen

Landsarkivet tillstyrker i huvudsak portföljmodellen men med de regionala arkivens relativt anonyma position i Sverige och deras omfattande förvaltningsuppgifter, vars koppling till kulturverksamheten kanske inte alltid ses som självklar, riskerar dessa att inte uppmärksammas tillräckligt i den totala regionala kulturpolitiken. Det bör noggrant utredas hur portföljmodellen skall fungera i praktiken.

Del 3. Kulturpolitikens arkitektur

14. Arkitektur för en samlad kulturpolitik

Landsarkivet delar utredningens uppfattning att statens uppgift för kulturpolitiken ska vara strategisk, drivande och samordnande samt att statens ansvarsroll ska stärkas. Däremot avstyrks förslaget om sfärandelning, men vi önskar naturligtvis ett fortsatt samarbete mellan Kungliga Biblioteket och Statens arkiv beträffande ett nationellt ansvar för långsiktigt digitalt bevarande. Vi önskar också ett fortsatt nära samarbete inom ABM-området. Den omfattande ABM-verksamhet, som pågår i hela landet, diskuteras mycket sparsamt i denna utredning, vilket är anmärkningsvärt. Erfarenheterna från sådant samarbete på både central, regional och lokal nivå har givit förståelse för olikheter i arbetssättet vid arkiv, bibliotek och museer och därmed möjlighet för dessa att mötas ”i ett fjärde rum” för gemensam utveckling av många och olika konkreta kulturverksamheter.

Landsarkivet hänvisar till resonemanget i remissvarets inledning ovan om arkiven som kulturarvsinstitutioner, vilket gör att arkiven har sammanhang med bibliotek, språk, samtid, historia och livsmiljö. Avgränsningen mellan dessa två sfärer är obegriplig och speglar inte arkivens verklighet. Även statens arkiv ”dokumenterar, tar till vara, vårdar och berättar om kulturmiljön”.

Utredningen anser att regeringens styrning av myndigheter med förvaltningsuppdrag respektive kulturinstitutioner bör se olika ut, dvs förvaltningsuppgifterna bör ha en stramare styrning, medan kulturuppgifterna bör få en friare och mer självständig ställning. De statliga arkiven är både förvaltningsmyndigheter och kulturinstitutioner. Denna dubbla funktion är värdefull för verksamheten i dess helhet. Det är viktigt att de offentliga arkiven i sina förvaltningsuppdrag också ser på den samtidsdokumentation, som de ska värna om, som ett framtida kulturarv. Kunskap om arkivens innehåll och användning är en förutsättning för att man ska kunna ”marknadsföra” dem. Landsarkivet delar inte uppfattningen att ”sfärerna ska ersätta den nuvarande finfördelade indelningen i genrer och ändamål, vars specifika dagordningar och problem ockuperar politiken” eftersom arkivlagen mycket konkret styr de offentliga arkivens förvaltnings- och kulturarvsuppdrag. Arkiven ser konsekvent samtiden i ett historiskt sammanhang, vilket gör dem unika och ger dem en lika stor kontaktyta med museerna som med biblioteken.

15. En sfär för frågor om arkiv, bibliotek och språk

Landsarkivet accepterar ett samgående mellan Riksarkivet och landsarkiven med följande kommentar. Det är glädjande att utredningen tagit upp det organisationsförslag som presenterades i utredningen Arkiv för alla (SOU 2002:78). Det har också en nära koppling till det förslag, utarbetat av landarkivarierna i Lund och Östersund, som landsarkiven samfällt står bakom och som ingår i Riksarkivets redovisning av det utredningsuppdrag om ett samgående som nyligen lämnades till Regeringen (Ku2008/2172/SAM). Förslaget förutsätter att riks- och landsarkiv är på samma nivå men med en gemensam stab, i vilken landsarkiven har en gemensam representant. Man föreslår också en långt gående delegering till landsarkiven, som möjliggör fortsatt flexibilitet anpassad till regionala och lokala förhållanden. Detta är viktigt om vi som regionala statliga arkivavdelningar ska kunna fungera kraftfullt och effektivt i ett nära samarbete med region, landsting och kommuner. Kulturutredningen förespråkar på många håll en livlig bred regional kulturverksamhet. Detta kräver också att landsarkiven, som regionala kulturmyndigheter är fortsatt starka aktörer i våra distrikt.

Landsarkivens situation har under det dryga senaste decenniet förändrats dramatiskt, eftersom de tagit emot stora mängder modernt material, vilket kräver massärendehantering. Ovan nämnda PM redovisar en hel del statistik, men här kan det kanske räcka med att framhålla att av landsarkivens totala personal arbetar numera en tredjedel med enbart ärendehantering (142 191 skriftliga förfrågningar av totalt 149 513). Ordnande och förtecknande av arkiv blir allt mer marginaliserat och görs numera huvudsakligen som konsultuppdrag för myndigheter och enskilda. Detta är problematiskt, eftersom den verksamheten ger fördjupade kunskaper om arkivens potential. Arkivens verksamhet redovisas i utredningen på ett ganska konventionellt sätt, som numera inte riktigt stämmer med landsarkivens verklighet. När de statliga arkivens tillsynsverksamhet kommenteras får man alltid en uppfattning att de senaste årens nya förvaltningsstruktur med stora riksomfattande myndigheter kraftigt minskat landsarkivens tillsynsuppgifter regionalt och lokalt. I själva verket hade landsarkiven år 2008 1 149 tillsynsobjekt av totalt 1 851 och genomförde 331 tillsynsbesök av totalt 587. Detta säger något om vår produktion. Även om statliga myndigheter blir färre är det viktigt med fortsatt bevakning av den digitala arkivbildningen i rikstäckande system så att forskning på regional och lokal nivå kan bedrivas även i framtiden.

16. En sfär för frågor om samtid, historia och livsmiljö

Se ovan under kap. 14.

18. En ny roll för kulturrådet

Landsarkivet anser att utredningens förslag nogga bör prövas innan de genomförs.

19. Kulturinstitutionerna

Enligt utredarna är kulturinstitutionernas huvudsakliga verksamhet ”att förmedla berättelser om kultur och samhälle, gestalta vår samtid eller med konstnärlig metod spegla eller kommentera samtiden och historien”. Detta gör landsarkiven numera ute i sina distrikt, ofta i samverkan med museerna, inom skolverksamhet och övrig folkbildning, men återigen konstateras att det inte verkar som om de i denna utredning räknas som kulturinstitutioner.

Louise Lönnroth
landsarkivarie

